

liset, hepreasta tehdyt Vanhan testamentin käännökset takavarikoitiin ja poltettiin. Virallinen käännös saatiin aikaan vasta 1876, eikä sen päivittäminen onnistunut 1900-luvulla Neuvostoliiton uskontopolitiikan takia. Seuraava venäjänkielinen käännös ilmestyi vasta 2011.

New English Bible -käännöksen (Uusi testamentti 1961, Vanha testamentti 1970) pyrkimys nykykielisyyteen ei kestänyt ajan hammasta ja sai jo julkaisuaikanaaan purevaa kritiikkiä. The Jerusalem Bible, ranskalaiseen esikuvaan pohjautuva roomalaiskatolinen käännös hepreasta ja kreikasta (edelliset oli laadittu Vulgatan pohjalta) edusti aikansa parasta kielenkäyttöä englantilaisten käännösten joukossa. Tyylikonsultaatiota oli saatu muun muassa J. R. R. Tolkienilta. Sen suora jälkeläinen, New Jerusalem Bible (1985), on muuten eksegeettisestikin kohtalaisen pätevä. Sitä voi hyvin suositella New Revised Standard Version -käännöksen rinnalle.

New Jerusalem Bible oli ensimmäisiä käännöksiä, joissa yritettiin ottaa huomioon sukupuoli-inkluusiivisen kielenkäytön tarpeet. Vielä vuonna 2011 Wycliffe-raamatunkääntäjät – varakas amerikkalainen lähetysjärjestö – joutui myrskynsilmään, kun kävi ilmi, että heidän muslimille tarkoitettussa Uuden testamentin käännöksessään pyrittäisiin välttämään Isä-Poika -terminologiaa Jumalasta ja Jeesuksesta puhuttaessa. Wycliffe-järjestön taustalla vaikuttavat, enimmäkseen evankelikaaliset tahot, nostivat myrskyn: Isän ja Pojan suhteen hämärtäminen saattaa koko kristologian vaaraan. Jupakka ei tainnut Suomessa ylittää uutiskynnystä, mutta se osoittaa, miten herkkiä kysymyksiä raamatunkääntämiseen voi liittyä nykyäänkin.

Raamatun reseptio- ja vaikutushistorian näkökulmasta *The Murderous History of Bible Translations* on yhtä aikaa antoisa ja hivenen kiusaannuttava. Raamatun ja raamatunkäännösten kulttuurihistorialli-

nen vaikutus on valtava, tätä ei skeptisinkään lukija yritä kiistää. Vaikutus tuntuu kuitenkin eniten sellaisissa kulttuurisissa syvävirtauksissa, joista on hankala vetää esiin osuvia, varsinkin murhaavan osuvia esimerkkejä. Tämä alleiviivaa kirjan otsikon harhaanjohtavuutta. Rärkein esimerkki on Münsterin kapinan (1534) ja lyhytaikaisen, erittäin verisen anabaptistihallinnon yhdistäminen raamatunkäännösten historiaan: kansankielinen Raamattu oli ainoa anabaptistien sallima kirja. Kirjoittaja itsekin joutuu sitä lieventämään ja selittelemään esimerkin väkinäisyyttä. Kuva keskiajan kirkosta toistaa populaareja kliseitä ristiretkistä, inkvisitiosta ja syntien anteeksiantamuksen ostamisesta rahalla, mikä on todellista historian popularisointia ilmaisun kaikissa huonoissa merkityksissä. Eikö tietokirjan tehtävä olisi haastaa lukijan yksipuolinen, joskus vääristynyt kuva menneisyydestä, ei vahvistaa stereotyyppiä?

Kirjoittajan heprean taitoa ei pitäisi olla epäileminen, mutta jotkut epätarkat ilmaisu- ja johtaa lukijan käsitykseen, että hepreassa ei kategorisesti olisi lainkaan olla-verbiä (s. 177) tai että heprean pronominit sinä ja te olisivat sukupuoli-neutraaleja (s. 202). Kirjallisuusluetelo ei ole täydellinen, siitä puuttuu ainakin yksi teos.

Takakannen lupaus ”fresh and brilliant” on ehkä liikaa, mutta raamatunkäännöksistä kiinnostunut lukija saa vauhdikkaan ja tietorikkaan sekä kohtalaisen vaivattoman luelämyksen. Valistuneen asianharastajan hyllyyn: kyllä. Yliopiston oppikirjaksi: ehkä. Otsikon perin huonosti valittu ”murderous” ei ainakaan tarkoita murhaavan tylsää!

TUUKKA KAUFANEN, TEOL. TRI

JYRKI KORPUA

Alussa oli Sana: Raamattu ja kirjallisuus. Helsinki: Avain 2016. 196 s.

Kirjallisuudentutkija, filosofian tohtori Jyrki Korpua on kirjassaan *Alussa oli Sana: Raamattu ja kirjallisuus* tarttunut aiheeseen, joka tulee suomenkielistä henkilöä vastaan käytännössä päivittäin, eli Raamatun käyttöön länsimaisessa ja suomalaisessa kirjallisuudessa sekä suomen kielessä. Aiheesta on kirjoitettu Suomessa vähän, lähinnä yksittäisiä artikkeleja, joten tämä suurelleen yleisölle suunnattu yleistee tulee tarpeeseen. Edellinen aiheesta suomeksi kirjoitettu kirja oli Hannes Sihvon ja Jyrki Nummen toimittama *Raamattu suomalaisessa kirjallisuudessa: Kaunis tarina ja Jumalan keksintö* (Yliopistopaino 2001, 2. painos 2002), joka on ollut loppuunmyyty jo vuosia.

Kirjan taustalla on kaksi luentosarjaa, jotka Korpua on pitänyt Oulussa, toisen yliopistolla, toisen kaupunginkirjastossa. Korpua käsittelee aihetta laajasti ottaen mukaan esimerkkejä niin suomalaisesta kuin länsimaisesta kirjallisuudesta. Hän ei pyri analyttiseen kokonaisesitykseen, vaan tarkastelee lähemmin joitakin valittuja aihepiirejä. Sivumäärältään melko suppeassa teoksessa tämä on hyvä ratkaisu, sillä kokonaisuudessa aihe on niin laaja, että sen kattava käsittely vaatisi kirjasarjan.

Kirjassa on johdannon lisäksi kuusi lukua. Raamatun kirjallisuushistoria on saanut kirjassa varsin merkittävän osan. Sitä käsitellään sekä ensimmäisessä että viimeisessä luvussa. Ratkaisu on varmasti hyvä, sillä ei voida olettaa, että lukijat tuntevat Raamatun syntyyn ja kirjallisuudenlajeihin liittyviä kysymyksiä. Korpua tiivistää asiallisesti lukemaansa suomenkielistä eksegeettistä tutkimusta ja esittää napakan johdatuksen Raamattuun kirjallisuutena. Hän toteaa johdannossa

käyttäneensä Raamattua käsittelevien osioiden hahmottamisessa ennen kaikkea Kari Kuulan, Martti Nissisen ja Wille Riekkisen kirjaa *Johdatus Raamattuun* (Kirjapaja 2003) sekä Heikki Räisäsen ja Esko Saarisen *Raamattutietoa* (Otava 1978; 5. painos 1995). Kirjallisuusluettelossa on mainittu myös muu käytetty kirjallisuus. Osa Korpuan käyttämästä kirjallisuudesta on jo yli kolmekymmentä vuotta vanhaa, mikä näkyy paikoittain vanhahtavina tulkintoina. Tämä tuo hyvin esille sen, että ajantasaiselle suomenkieliselle tutkimus- ja tietokirjallisuudelle on tarvetta alalla kuin alalla.

Kirjan loppuun on koottu napakka tiivistelmä Raamatun kirjojen syntyhistoriasta, kanonisoinnista ja varhaisista käännöksistä. Kirjassa tuodaan selkeästi esille, että ei voida puhua yhdestä Raamatusta. Erilaiset Raamatun kaanonit ja käännökset käydään läpi ja asiaa selkiytetään esimerkiksi antamalla esimerkkejä niin Heprealaisesta Raamattusta kuin Septuagintasta. Mukana on myös apokryfikirjoja ja muuta varhaisista juutalaista ja kristillistä kirjallisuutta sekä niiden reseptiohistoriaa. Suurin ero kirjallisuuden- ja raamatuntutkimuksen välillä tulee esiin ehkä siinä, kuinka Korpua kirjoittaa useissa kohdissa Raamatun ja antiikin tekstien alkuperäisistä muodoista. Raamatuntutkimuksessa välteillä, ainakin nykyään, alkuperäisyydestä puhumista. Varhaisimmatkin säilyneet käsikirjoitukset ovat ver-raten myöhäisiä ja Raamatun tekstit ovat olleet jatkuvan muokkaamisen kohteena, joten mahdolliseen "alkuperäiseen" muotoon ei päästä käsiksi. Siksi olisi ehkä asiallisempaa puhua vaikkapa "alkuperäisemmästä" muodosta tai ainakin avata lukijalle, mitä "alkuperäinen" tarkoittaa.

Korpua aloittaa kirjan toisen luvun, "Raamatullinen kieli ja kirjallisuus", esittelemällä raamatullisia symboleita ja sanontoja. Mukana on kaikille tuttuja sanontoja sekä paljon numerologiaa. Raamattu ja raha on saanut oman alalukunsa, jossa poh-

ditaan myös Raamatussa olevia, keskenään ristiriitaisia näkemyksiä rahasta. Tämän jälkeen hypätään Korpuan omaan erityisaiheeseen, Tolkienin fantasiakirjallisuuteen. Korpua on väitellyt Oulun yliopistossa 2015 konstruktivistista mytopoetiikasta Tolkienin legendaariossa (*Constructive Mythopoetics in J.R.R. Tolkien's Legendarium*). Osio on erittäin kiinnostava tiivistys siitä, kuinka monella tasolla, niin rakenteessa, arkkityypeissä kuin ilmaisuissa, Raamatun ja kristillisen perinteen vaikutus näkyy Tolkienin tuotannossa. Tästä aiheesta olisin lukenut mielelläni enemmänkin. Luvun muut esimerkit käsittelevät Gabriel Gracía Márquezin *Sadan vuoden yksinäisyyttä* ja Yhdysvaltalaisista kirjallisuutta.

Kolmanteen lukuun on koottu temaattisesti paratiisiin, taivaaseen ja helvettiin liittyviä sanoja, sanontoja ja utopiakirjallisuutta. Tässä luvussa tulee selkeästi esiin se, kuinka myöhemmässä reseptiossa käytetään usein rinnakkain niin Raamatun tekstejä kuin antiikin kertomuksia. Molempien taustalla on laajempi Lähi-idän ja Egyptin kertomusperinne. Aina ei voi erotella, onko reseption taustalla Raamattu vai antiikin kertomukset, sillä niiden vaikutus on kietoutunut toisiinsa. Korpua antaa luvussa paljon esimerkkejä toisesta erityisestä kiinnostuksen kohteestaan, rock- ja pop-lyriikasta.

Neljännessä luvussa käsitellään Jeesusta kirjallisena hahmona. Luku poikkeaa edellisistä siinä, että sen alussa tuodaan esille useita Jeesuksen elämää käsitteleviä elokuvia, minkä jälkeen siirrytään käsittelemään melko laajasti Jeesuksen historiallisuutta, häneen viittaavia varhaisia kirjallisia lähteitä ja Uuden testamentin eri kirjoissa esitettyä kuvaa Jeesuksesta. Varhaiskristillisen näkemyksen muotoutumisen yhteyteen on lisätty yksittäisiä esimerkkejä myöhemmästä kirjallisuudesta ikään kuin makupalloiksi.

Viides luku on tiivis esitys Raamatusta suomalaisessa kirjallisuudessa. Luku lähtee liikkeelle Agricolasta ja

suomalaisen kirjallisuuden synnystä. Korpua tiivistää Raamatun vaikutusta suomalaisessa kirjallisuudessa 1800- ja 1900-luvuilla. Tarkempaan käsittelyyn pääsee Aleksis Kiven tuotanto. Luku päättyy Raamatun vaikutukseen suomalaisessa rock- ja pop-lyriikassa viimeisen parinkymmenen vuoden ajalta.

Mielestäni kirjan kiinnostavinta antia ovat Korpuan erikoisalut: Tolkienin, fantasiakirjallisuus sekä rock- ja pop-lyriikka. Kirjassa on paljon pieniä, osin irrallisia, anekdootteja, jotka varmasti herättävät lukijan arvioimaan lukemaansa kirjallisuutta ja kuuntelemaansa musiikkia ja sen sanoituksia uudella tavalla. Kirjan rakenteessa ja joissakin anekdoottimaisissa esimerkeissä näkyy, että sen taustalla on luentosarja. Pienoiseen hajanaisuuteen olisi auttanut, jos se olisi esimerkiksi jaettu useampaan lukuun, jolloin olisi vältetty muutama kummallinen hyppäys aiheesta aivan toiseen. Näppäilyvirhe on sattunut muuttamaan lauseen merkityksen 1. Moos. 2:18 lainauksessa "ei ole hyvä ihmisen olla yksikään" (Vanhassa testamentissa "yksinään" (s. 43). Sivulla 116 mainitaan, että Paavalin kirjeissä Jeesuksen syntymään on liitetty "jumalainen" vaikutus vaikka tarkoitus ilmeisesti olisi puhua "jumalallisesta" vaikutuksesta. Heprean fontteja ei tällaisessa suurelle yleisölle tarkoitettussa kirjassa ole tarpeen käyttää, varsinkin kun sana on jäänyt vedoksesta tarkastamatta: se on kirjassa peilikuvana ja vokaalit ovat pois paikoiltaan (s. 117).

Vaikka kyseessä on yleisteos, olisin kaivannut siihen jonkinlaista lyhyttä johdantoa intertekstuaalisesta analyysistä ja sen ehdoista. Esimerkiksi arkkityypit tuodaan hyvin esille ensimmäisessä luvussa, mutta niiden tunnistamisen ehdoista ei keskustella. Suora lainaus on tietysti selvä tapaus, mutta miten arvioidaan esimerkiksi Raamatun kertomuksia jäljitteleviä juonirakenteita? Kirjallisuuden tutkijalle nämä asiat ovat ehkä päivänselviä, mutta suuri

yleisö hyötyisi teoreettisen puolen yleistajuistamisesta.

Raamatun tekstit eivät ole enää yhtä laajasti tuttuja kuin vaikka sata vuotta sitten. Siksi tarvitaan sellaisia teoksia kuin *Alussa oli Sana* eli kirjoja, joissa Raamatun vaikutusta avataan. Nykylukijat eivät ehkä itse huomaa monia yhteyksiä ja jotakin kirjoittajan intentiosta jää siten ymmärtämättä. Toivon, että Korpu jatkaa aiheen parissa ja kirjoittaa siitä laajemman teoksen.

KIRSI VALKAMA, TEOL. TRI

JUKKA HAUTALA

Ilmoitusasiaa: Miten Raamattuun pitäisi suhtautua. Lapua: Herättäjä-Yhdistys & Helsinki: Kirjapaja 2014. 164 s.

Miten Raamattuun pitäisi suhtautua? Tämä kysymys muodostaa puolalaisen langan Jukka Hautalan mainiossa kirjassa, joka suppeudestaan huolimatta on yksi viime vuosina Suomessa käytyjen raamattukeskustelujen painavimmista puheenvuoroista. Kirjoittaja itse näkee tehtäväkseen hahmottaa Raamatun asemaa suomalaisessa (kirkollisessa) kulttuurissa ja luoda tilaa ”innostavalle, pelottomalle, ennakkoluulottomalle ja silmiä avaavalle raamattukeskustelulle” (s. 10). Hautala on Raudaskylän kristillisen opiston rehtori, joka on vastikään jättänyt pitkäaikaisen puheenjohtajan pestinsä Herättäjä-Yhdistyksen hallituksessa. Vaikka körttiläinen hengenmaisema tulee kirjassa esiin, ei kyse ole vain tietyn herätysliikkeen sisäisestä puheenvuorosta vaan kirja ansaitsee laajempaa huomiota.

Teos jakautuu kahteen osaan. Ensimmäinen käsittää neljä lukua, joista kukin sisältää yhden, ”Raamatun ymmärtämistä kapeuttavan” tulkintatavan kritiikin. Nämä ovat kirjai-

mellisen ja fundamentalistisen lukutavan kritiikki, tieteellisen lukutavan kritiikki, Raamatun ”pyhyiden” kritiikki sekä länsimaisen lukutavan kritiikki. Toisessa osassa kirjoittaja jäsentele sellaista raamattunäkemystä, joka yhtä aikaa pitäytyy (perinteisen?) uskon perusteisiin mutta on samalla avara. Ensimmäinen osa, yksipuolisten lukutapojen kritiikki, on laajuudeltaan yli 100 sivua, toinen osa, oman lukutavan hahmotelu, vain noin 30 sivua.

Esipuheessaan kirjoittaja olettaa, että lukijan on helppo hyväksyä kaksi ensimmäistä kritiikkiä, yhtäältä fundamentalismin, toisaalta (yksipuolisen) tieteellisen tulkintatavan torjumisen. Sen sijaan hän ennakoii, että kaksi jälkimmäistä, Raamatun pyhyiden ja länsimaisen lukutavan kritiikit, on vaikeampi hyväksyä. Oma kokemukseni lukijana oli kuitenkin juuri päinvastainen: siinä missä jälkimmäiset luvut sisältävät oivaltavia ja harvoin esitettyjä havaintoja siitä, millaisiin vaikeuksiin Raamatun pyhyiden ja länsimaisen näkökulman yksipuolinen korostaminen johtaa, kaksi ensimmäistä lukua herättivät myös kysymyksiä.

Kirjan keskeinen teesi ja lähtökohta on se tärkeä havainto, että ”Raamatun ymmärtäminen ja tulkinta ovat aina sidoksissa siihen ympäristöön, missä sitä luetaan ja tulkitaan” (s. 7). Hautala muistuttaa, ettei Raamatun tulkinta tapahdu koskaan tyhjiössä, vaan ”Raamatun kirjoitusten käyttöä on ohjannut ja niiden rinnalla on ollut aina muita periaatteita. Nekin jotka väittävät pitäytyvänsä yksin Raamattuun, käytännössä perustavat ajattelunsa perustuksiin, joka tulevat ympäröivästä kulttuurista opittuina” (s. 13). Samanlaisesti kirjassa pitäydytään varsin perinteiseen käsitykseen Raamatusta Jumalan ilmoituksena – joskaan tämä ilmoitus, Jumalan sana, ei ole ”kahlehdittu kirjaan, Raamattuun” (s. 12) – ja todetaan, kuinka Raamatun tulkintaa ohjaavat ekuumeeniset uskontunnustukset ja eri kirkkokuntien tunnustuskirjat. Huo-

miota kiinnittää se, että kirjoittaja puhuu sekä Raamatun kaanonista että kristillisestä kirkosta varsin ongelmattomasti, ikään kuin ne olisivat yksiselitteisiä, helposti määriteltäviä kokonaisuuksia. Yleistajuiselta kirjalta ei tietenkään voi odottaa kysymysten perinpohjaista käsittelyä, mutta lukijoita olisi voinut muistuttaa, ettei kaanonin muotoutuminen ollut mikään vääjäämätön prosessi ja että kristittyjen enemmistö ymmärtää Raamatun kaanonilla jotakin muuta kuin suomalaiset luterilaiset.

Ensimmäisessä pääluvussa käydään läpi fundamentalistinen lukutapa ja osoitetaan sen mahdottomuus. Hautala peräänkuuluttaa raamatunlukijoilta historiatietoisuutta ja järjen käyttöä. Fundamentalistinen lähestymistapa Raamattuun ”idealisoii menneen eikä se pyri historialliseen ymmärtämiseen”, se ”ylenkatsoo ihmisen kyvyn ja tarpeen ajatella” ja edustaa pahimmillaan ”uskonnollisuuden pukeutunutta vallankäyttöä ja väkivaltaa” (s. 35). Tähän arvioon on helppo yhtyä. Ongelmallista sen sijaan on se, että kirjassa fundamentalistinen tulkinta samastetaan Raamatun kirjaimellisen tulkinnan kanssa. Kuitenkin fundamentalistille keskeistä on pitää kiinni Raamatun erehtymättömyydestä – minkä hän usein tekee juuri kirjaimellisen tulkinnan kustannuksella, kuten jo Heikki Räisänen monin esimerkein osoitti kirjassaan *Miten ymmärrän Raamattua oikein* (1981).

Toisen pääluvun tarkoitus on osoittaa tieteellisen lukutavan yksipuolisuus. On jälleen helppo yhtyä kirjoittajan pääväitteeseen: ”Historiallisen tieteen menetelmin hankittu kuva menneisyydestä ei täytä sitä vaatimusta, mitä raamatunkertomusten – uskonollinen lukutapa edellyttää” (s. 70). Tekstiä voi lähestyä monella tapaa, ja tieteellisen ja uskonnollisen lähestymistavan välillä on perustavanlaatuinen jännite. Luvussa heijastuva käsitys siitä, mitä tieteellinen lähestymistapa Raamatun teksteihin on, on kuitenkin